

NOA SEMINAR NOVEMBER 2020

NÅR VERN IKKE LENGER ER NOK

Oppsummering av 30 års arbeid for Markanaturen
Forslag til en ny naturforvaltning i Oslomarka

Naturvernforbundet
i Oslo og Akershus

«Når vern ikke lenger er nok»

er overbygning over tre prosjekter som avsluttes høsten 2020:

- «Det er nok nå!», som summerer opp NOAs erfaringer med skogsdriften i Marka.
- «Sammenhengende villmark», et forslag til en landskapsøkologisk korridor gjennom Nordmarka
- «Samlet Plan for vern og restaurering» som er en sammenstilling av kjente verneverdier i de nordre delene av Marka, med forslag til vern, sammenbinding og restaurering

Dette arbeidet er et resultat av stor innsats gjennom mange år fra NOAs aktive. Markagrappa, lokal-lagene, biologer og friluftsfolk har opp gjennom årene bygget stein på stein. Ingen kjenner Markanaturen bedre!

En spesiell takk for innsatsen med oppsummeringen høsten 2020 til Håkon Gundersen, Hanna Løken, Siri Tollefsen, Erik Kagge, Tina Laurendz, Bjørn Faafeng, Bent Rodem og Georg Reiss.

Takk for økonomisk støtte fra Oslo kommune v. Bymiljøetaten, Fylkesmannen i Oslo og Viken, og Konsul Haldor Viriks legat.

For styret i NOA,
Gjermund Andersen

© Naturvernforbundet i Oslo og Akershus (NOA), oktober 2020

ISBN 978-82-90895-87-2, Når vern ikke lenger er nok / Gjermund Andersen, trykt, heftet
ISBN 978-82-90895-88-9, Når vern ikke lenger er nok / Gjermund Andersen, e-bok (PDF)

NOA seminar november 2020

Når vern ikke lenger er nok

Gjermund Andersen

Forside: Fra Oppkuven naturreservat – framtidig kildeområde for sjeldne arter til resten av markalandskapet. Foto GA/NOA.

Norges Naturvernforbund er en demokratisk medlemsorganisasjon med over 31.000 medlemmer, og med 100 fylkes- og lokal-lag rundt i hele landet. Vi arbeider lokalt, regionalt, nasjonalt og internasjonalt med å ta vare på naturen og bekjempe klimakrisen. Er du medlem av Naturvernforbundet, er du også medlem av fylkes- og lokallaget du sokner til. Naturvernforbundet i Oslo og Akershus (NOA) er det største fylkeslaget i Norges Naturvernforbund, og ble stiftet 1914.

NÅR VERN IKKE LENGER ER NOK

Oppsummering av 30 års arbeid for Markanaturen Forslag til en ny naturforvaltning i Oslomarka

Naturvernforbundet i Oslo og Akershus (NOA) ønsker igangsatt en umiddelbar redningsaksjon for de siste restene av gammel naturskog i Marka, og for alle artene som hører hjemme i slik skog.

Utviklingen i Oslomarka er kommet så langt at det ikke lenger er tilstrekkelig bare å verne mer, dersom mangfoldet skal opprettholdes. I tillegg til å verne resten av den gamle naturskogen, er det nødvendig å starte med restaurering av industriskog og å binde sammen de gamle naturskogene til et landskapsøkologisk nettverk. Et slikt nettverk vil kunne fungere som spredningskorridorer for artene, og således forhindre innavl og utdøing i små populasjoner.

Situasjonen for markanaturen er kritisk

90 % av naturskogene i Marka er borte

Tall fra Landskogtakseringen viser at det har foregått en dramatisk reduksjon av gammel naturskog. Fra 1998 til 2014 ble andelen av denne mest verdifulle skogen redusert med 0,5 % i året på landsplan. I perioden 2014-2018 økte takten til 1 % årlig tap. I Marka, som drives vesentlig hardere enn landsgjennomsnittet, var det i 2018 kun 11 % igjen.

Dette er dramatisk for mange arter. Leveområdene blir for få og for små, og de ligger for langt fra hverandre til at bestanden kan opprettholdes på lang sikt. En kritisk terskel antas å ligge mellom 25 og 30 % gjenværende habitat. Den er for lengst passert i Marka.

Hogsten fortsetter – ingen begrensninger

Som NOA dokumenterer i rapporten «Det er nok nå!» drives skogbruket i Marka like hardt som i landet for øvrig. Intensjoner og målsettinger i regelverket som skulle sikre miljøverdiene i landets viktigste område for friluftsliv er ikke i nærheten

Det var engang en blåmerka sti. Sør for Flabben på Romeriksåsene. Foto: GA/NOA.

av å bli nådd. Landbruksmyndighetene tolker regelverket konsekvent i næringens favør. Så godt som alle klager på hogstene avvises. Naturmangfold og opplevelsesverdiene blir ikke ivaetatt.

Skogbruket er ikke bærekraftig så lenge de ikke kjenner naturverdiene

Skognæringen har selv fått ansvaret for å registrere naturmangfoldet og ta vare på det. Registreringene er et spill for galleriet. Det er godt dokumentert at de bare finner brøkdeler av verdiene som finnes, men likevel er det er disse fullstendig upålitelige registreringene som legges til grunn i forvaltningsavgjørelser. NOA påviser stadig funn av truede arter og store naturverdier som skognæringens registreringer ikke har fanget opp. Når de som lever av å hogge skog får ansvaret for å finne verdier som kan begrense deres aktivitet, er det ikke annet å forvente - hvor lenge var reven i hønsegården uten å forsyne seg?

Det står ikke på advarsler eller fagre målsettinger

FN advarer, og har gjort det lenge

FNs Naturpanel advarer: tap av naturmangfold er en like stor eller større trussel mot menneskers liv og velferd som klimaendringene. Mer enn 1 million arter står i akutt fare for utryddelse. Naturtapet er så stort, og har gått så langt at 2021-2030 er utpekt som FNs tiår for restaurering av natur.

Perioden 1990 – 2020 må anees som naturmangfoldets tapte tiår. Allerede i 1987 advarte Verdenskommisjonen for miljø og utvikling («Brundtlandkommisjonen»):

«Det er fortsatt tid til å redde artene og deres økosystemer. Dette er en ufravikelig forutsetning for en bærekraftig utvikling. Unnlater vi å gjøre dette, vil kommende generasjoner aldri tilgi oss.»

Politikerne lover gull og grønne skoger. I den rekkefølgen

Gjennom FN-konvensjonen om biologisk mangfold har vi forpliktet oss til å arbeide for vern og bærekraftig bruk av biologisk mangfold. Gjen-

nom 20 delmål skulle artstapet stanses innen 2020 (i år!). 17 % av alle naturtyper skulle sikres varig vern, 15 % av forringet natur skulle restaureres. Så langt har vi i Norge bare vernet 3,8 % av den produktive skogen, og restaurering er fortsatt bare teori.

Også nasjonalt vedtas det flotte planer om naturbevaring (f.eks. «Stortingsmeldingen «Natur for livet»), men når Stortinget behandler tilsvarende melding om skogbruk får pipa en annen låt: da skal skogvernet begrenses til områder uten særlig næringsmessig verdi – helt uten sideblikk til faglig dokumentasjon av at det ikke er der verneverdiene finnes.

Lokalt er det kommunen som er skogoppsyn. Kommunen er opptatt av økonomisk aktivitet som grunnlag for velferd. Også her fattes det flotte prinsippvedtak om naturvern, mens konkrete avgjørelser som regel går i næringens favør. Det er slike lokale avgjørelser som i sum, og uten noen overordnet kontroll, er en viktig forklaring på tapet av naturmangfold.

Lovverket skal sikre naturen

Naturmangfoldloven, plan- og bygningsloven, miljøinformasjonsloven, ja selv Grunnloven har forpliktende bestemmelser om bevaring av natur. På papiret. I praksis skjer forvaltningen i regi av næringslovgivningen, utført av et forvaltningsapparat som har næringsutvikling som sin hovedoppgave, og som tolker miljøreglene deretter. Faren for økonomisk ruin avholder naturvernorganisasjonene fra å prøve tvilsom lovfortolkning for retten – der den absolutt burde høre hjemme.

Hvorfor greier vi ikke å bevare markanaturen – hva er det som går galt?

1. Skogforvaltningen er ikke kunnskapsbasert

Skogen i Marka er ikke systematisk undersøkt av biologer. Forvaltningen baseres kun på skogbruksnæringens egen kunnskapsinnhenting. Fle-

re rapporter viser at disse registreringene («Miljøregistrering i Skog» – MiS) bare finner brøkdeler av de reelle naturverdiene i skogen. Dette bekreftes av NOAs stadig funn av trua arter, viktige naturmiljøer og miljøkvaliteter som skulle vært fanget opp i skogbrukets registreringer, men som ikke er det. Skogforvaltningen i Marka, og avgjørelser om hogst eller ei, avgjøres utelukkende på basis av næringens egne registreringer.

2. Sektoransvar er feil strategi for bærekraftig utvikling

Skognæringen har greid å plassere seg i en posisjon der de får en uakseptabelt stor makt over forvaltningen:

- Skogbruket har ansvar for naturregistreringen og for utvalg av hva som skal bevares eller ei.
- Skogbruket fastsetter reglene for skogskjøtsel gjennom sertifiseringsordninger. Myndighetene har abdisert, og tilpasset forskriftene til standardene i sertifisering.
- Skognæringen bestemmer selv hvem som skal kontrollere at de følger regelverket – de som er for strenge står i fare for å bli skiftet ut.
- Skognæringen krever monopol på forslag til områdevern. Dersom myndighetene starter verneprosesser på egenhånd eller på bakgrunn av faglig dokumentasjon, trues det med brudd i alt samarbeid. Slik forhindres vern av skogtypene som burde vært prioritert.

Å overlate ansvaret for en bærekraftig utvikling til de ulike næringene («sektoransvaret») er en dødslinje for naturen. Uten skille mellom kunnskapsbasert, demokratisk styrt forvaltning og økonomisk motivert næringsutøvelse, vil naturen alltid bli den svake part.

3. Skogoppsynet er skogbruksnæringens tjener, ikke dens vokter

Skogoppsynets rolleforståelse umuliggjør bevaring av miljøverdiene i Marka.

Skogoppsynet på kommune- og fylkesnivå bemannes av personer med skogbruksutdanning. Oppsynets oppgave er knyttet til den langsiktige virkesproduksjonen. Rollen som både næringens hjelpere og veiledere, og som kontrollorgan og vokter av samfunnets samlede interesser, er i praksis umulig. Det er derfor uakseptabelt at det

er landbruksmyndighetene alene som vurderer og avgjør hogstmeldinger i Osloområdet.

Skogoppsynet har manglende kompetanse på biologisk mangfold, friluftsliv og naturopplevelse.

Det er uakseptabelt at det er personell uten inngående kunnskap om friluftsliv, naturopplevelse og biologisk mangfold som skal foreta avveiningene mellom næringsvirksomhet og miljø. Oppsynet har heller ikke nødvendig kompetanse til selv å vurdere naturverdier eller opplevelsesverdier, slik disse defineres i forarbeidene til Markaloven.

Skogoppsynets fortolkning av lovverket gir en ensidig næringsrettet forvaltning av Markaskogene, i strid med lovverkets intensjoner og formål.

Skogoppsynet har anlagt en ensidig næringsvennlig fortolkning av lovverket. Markas særstatus, med egen forskrift etter skogbruksloven, markaloven og mange politiske føringer gir ikke påvisbare forskjeller på skogbehandlingen i Marka og i resten av landet. Regelverket sier at skogbruket skal bidra til at Markas kvaliteter for friluftsliv og naturopplevelse skal bevares og videreutvikles. Forvaltningens svar er mer flatehogst.

4. Lokalkunnskap og de miljøfaglige kunnskapsmiljøene blir ikke benyttet i forvaltningen.

Det er innspill fra grasrota som i de fleste tilfeller redder uerstattelige naturverdier fra allerede godkjente hogster. Lokalt rundt hele Marka finnes enkeltpersoner og foreninger med detaljkunnskap om naturforhold og -verdier og om den lokale bruken av områdene. Denne kunnskapen kunne vært en betydelig ressurs for forvaltningen, dersom den hadde blitt benyttet. Det finnes imidlertid ingen rutiner eller praksis for å involvere disse i forkant av hogstgodkjenning.

Heller ikke forskningsmiljøene eller andre kunnskapsmiljøer med i skogforvaltningen.

5. Kriseforståelsen glimrer ved sitt fravær

Uten noen form for statistisk belegg er vårt klare inntrykk at mange fortsatt tror at vi har «natur nok» generelt og at «vi har jo så mye skog». En av naturvernets store utfordringer i skogarbeidet

er at folk ikke ser forskjell på skog og «skog» – på den variert naturskogen og den ensaldrete monokulturen som etterfølger flatehogstene. Av den siste typen har vi svært mye, av den første snart ingen ting.

En annen indikasjon på manglende kriseforståelse er de daglige politiske avveiningene. Her er det bruken som råder; inntjening, industri, arbeidsplasser, vekst. Naturhensyn må vike for økonomisk aktivitet.

Politikerne har mulighet til å prioritere naturbevaring gjennom lovgivning, budsjetter, og gjennom å holde forvaltningen i ørene. Her har de mye å gå på. Det fattes mange gode vedtak, når natur og miljø står på dagsordenen, men de blir fort glemt når det skal foretas avveininger mot nærings- og bruksinteressene.

Forutsetninger for opprettholdelse av Markas naturmangfold

Vern av de siste naturskogene – et akutt behov

Først av alt må vi verne de siste restene av naturlig variert gammelskog. Det haster.

Halvparten av de gamle naturskogene er fanget opp i eksisterende verneområder. Den andre halvparten må identifiseres og gis midlertidig beskyttelse inntil nødvendig vern, restaurering og tilknytning til et landskapsøkologisk nettverk er utredet og kan gjennomføres.

Vellykket plukkhogst i Oslo kommuneskog. Foto: GA/NOA

Vern av restene er ikke tilstrekkelig – sammenbinding i landskapsøkologiske nettverk og restaurering er nødvendig

Med så lite gammel, naturpreget skog som det er igjen i Marka, er det nødvendig å binde disse flekkene og ulike former for vernet natur sammen i et landskapsøkologisk nettverk som kan sikre langsiktig utveksling av arter og gener mellom delområdene, og bidra til spredning av sjeldne arter fra rike kjerneområder til bruksskogene.

I dette nettverket, og i områder som omgir større konsentrasjoner av reservater og andre naturverdier, må en naturlig skogstruktur gjenskapes gjennom restaurering, slik at vi får store, robuste overlevelsedområder for artene og kilder for spredning av artene til omkringliggende skoger.

Omlegging av skogbruket til mer miljøvennlige driftsmetoder

Halvparten av rødlista holder til i skogen. Nær 1.000 arter trues av skogbruket. Flatehogstene, homogenisering av skogstrukturen og sterk re-

duksjon av viktige livsbetingelser for artene utgjør – sammen med fragmenteringen – en stor del av forklaringen på tilbakegangen.

En omlegging av skogbruket vil også være bra for klimaet og skogens helse, samt for friluftslivet. Et kontinuitetsskogbruk har også fordeler for skog-eieren, i form av vesentlig høyere virkeskvalitet, større andel av godt betalte sortimenter og nær gratis naturlig foryngelse av skogen.

Skogforvaltningen må endres

Natur må høyere opp på agendaen i forvaltningen, og skogforvaltningen må underlegges en samlet natur- og ressursforvaltning. Vi må ha gode, fagbiologiske registreringer av naturverdiene, og naturfaglige vurderinger av hva som er viktig å bevare og hva som er riktig skjøtsel. Miljømyndighetene må inn som likeverdig part på alle i alle stadier ved behandling av hogstmeldinger i Marka. Skogbruket må underlegges markaloven og dennes formål, og allmennheten må gis adgang til reell medvirkning.

Ringkollen. Foto: GA/NOA

NOAS KRAV OG FORSLAG

- Det må gjennomføres ny fagbiologisk, næringsuavhengig registrering av all skog eldre enn 70 år, og hogst må ikke tillates før registreringen er gjennomført og vurdert for det aktuelle hogstområdet.
- Det må igangsettes arbeid med en samlet verneplan for Marka etter naturmangfoldloven og etter markaloven
 - NOAs velbegrunnede verneforslag må inngå i vurderingsgrunnlaget
 - Ferdig utredete områder vernes fortløpende
 - Framlagte verneforslag underlegges midlertidig vern under verneprosessen
- Det nedsettes en fagbiologisk ekspertgruppe for å vurdere Markas økologiske tilstand og den samlede belastningen av flatehogster og granplantasjer, samt utarbeide faglige rammer for og krav til en landskapsøkologisk plan for Marka.
- NOAs arbeid med en landskapsøkologisk korridor og etablering av restaureringsområder må videreføres i offentlig regi.
- Nordmarka-Krokskogen og Lillomarka landskapsvernområder opprettes med forskrifter som sikrer en gjenoppbygging av et flersjiktet, naturpreget skogbilde
- Naturreservatene i Romeriksåsene knyttes sammen gjennom restaurering av mellomliggende områder og vern av friluftslivsområder etter markaloven (se over)
- Skogforvaltningen i Marka må endres:
 - Skogforvaltningen legges under Markaloven og miljømyndighetene
 - Markaforskriften etter skogbruksloven endres i tråd med forslaget fra OOF og NOA i 2009, og legges inn under Markaloven
 - Utvalgshogst og kontinuitetsskogbruk innføres som foretrukket skjøtselsmetode, og avvik må begrunnes og konsekvensvurderes
 - Det må innhentes fagkompetanse på biologisk mangfold og naturopplevelse ved vurdering av hogstøknadene, og vurderinger må framgå av vedtakene.
 - Hogstøknadene må legges ut på en åpen nettside med tre ukers frist for allmennheten til å komme med merknader og innspill. Også godkjenningsvedtakene må legges ut på nettsiden, med tre ukers klagefrist. Hogster må ikke tillates i denne perioden

Les mer!

- «Grønn infrastruktur» (NINA-rapport): <https://brage.nina.no/nina-xmlui/handle/11250/2495195>
- IUCNs landskapsøkologiske anbefalinger: <https://portals.iucn.org/library/sites/library/files/documents/PAG-030-En.pdf>
- Aichimålene: <https://www.regjeringen.no/contentassets/2395e3d57fce400ab42e4aeb4417732c/t-1526.pdf>
- Sviktende kunnskapsgrunnlag for skogforvaltningen: <http://lager.biofokus.no/biofokus-rapport/biofokusrapport2019-11.pdf>

Naturvernforbundet
i Oslo og Akershus